

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-34>

УДК 336.1

ПОДАТКОВІ ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

TAX INSTRUMENTS FOR ECONOMIC DEVELOPMENT

Канєва Тетяна Володимирівнадоктор економічних наук, професор,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9847-0948>**Тесля Руслан Дмитрович**аспірант,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-2089-2773>**Kaneva Tetiana, Teslia Ruslan**
State University of Trade and Economics

Статтю присвячено розкриттю сутності податкових інструментів регулювання економічного розвитку. Визначено роль податкового компоненту фіскальної політики в системі регулювання процесів стійкого економічного зростання. Систематизовано та поглиблено теоретико-методологічні положення формування й здійснення податкової політики як інституційного механізму впливу на соціально-економічні процеси. Доведено, що оптимальний комплекс заходів податкового регулювання може каталізувати зростання, сприяти максимальній реалізації інтересів всіх стейкхолдерів. Обґрунтовано принципи та підходи реалізації податкової політики розвитку. Проаналізовано особливості реалізації податкової політики в країнах Європейського Союзу, зокрема диференціацію рівнів податкового навантаження в період 2014–2023 років. Запропоновано модель податкового регулювання соціально-економічного розвитку.

Ключові слова: податкова політика, економічний розвиток, суспільний добробут, принципи податкової політики, податкове навантаження.

The article deals with revealing the essence of the tax instruments ensuring sustainable economic development. The role of the aforementioned policy's tax component in the sustainable economic growth regulation was identified. Both theoretical and methodological statements on the tax policy preparation and implementation as an institutional mechanism influencing social and economic processes have been systematized and deepened. It was proved that an optimal set of tax regulation measures could catalyze economic growth and contribute to the realization of the stakeholders interests' realization. The principles and approaches to the tax policy's implementation were substantiated. It was pointed out that tax policy should be stable, balanced, scientifically justified and predictable, ensuring harmonization between general public interests and individual activity of the economic agents, preventing social gaps and unfair property stratification. Social justice was considered as one of the main tax policy's implementation principles, aimed at evaluation of the taxpayers' actual financials capacity. The peculiarities of the tax policy's implementation in the European Union member-countries were analyzed. The differentiation in the above states' tax burden levels over the period from 2014 to 2023 was highlighted. The transformation practices of tax regulation were regarded. It was proved that a decrease in tax burden could be associated with business reactivation and recultivation. Meanwhile, economic liberalization should not be considered as a panacea for economic development. It was specifically mentioned that GDP redistribution throughout public finances might ensure economic sustainability, creating the supportive conditions for the population's economic activity and social welfare. A prudent balance between the tax system's profile and the social services' quality and accessibility for the potential consumers should be found to eliminate the negative effects of market competition. A model for social and economic development tax regulation was proposed.

Keywords: tax policy, economic development, social welfare, tax policy principles, tax burden.

Постановка проблеми. Стійкий економічний розвиток є одночасно головною метою та наслідком реалізації фінансової політики

держави. Трансформації архітекtonіки системи публічного управління актуалізують проблематику пошуку і оптимізації інституційного

інструментарію реалізації фіскального регулювання, зокрема й його податкового компоненту. Хоча комплекс теоретико-методологічних засад податкової політики належить до класичної сфери вивчення фінансової науки, мінливість і невизначеність національної економіки, циклічність макросередовища, глобалізація, ймовірність виникнення екстернальних шоків тощо унеможливають вироблення універсального ефективного рецепту податкового регулювання. Тому перманентні пошук і обґрунтування системи його заходів, спрямованих на активацію соціально-економічного розвитку, є своєчасними.

Фактичний профіль податкової політики не лише детермінує динаміку розвитку національної економіки, зокрема в розрізі її галузей і регіонів, а й забезпечує стійкість публічних фінансів. Модель ефективного податкового регулювання розвитку має бути досить гнучкою і адаптивною, аби в поєднанні із заходами бюджетної, грошово-кредитної та інноваційно-інвестиційної політики забезпечувати відчутне зростання суспільного добробуту, системно протидіяти деструктивним змінам в економіці. Особливістю податкової політики є виконання нею одночасно фіскальної та регулюючої функцій, що за умов належної реалізації дозволяє не лише формувати фінансовий базис розвитку, а й визначати суттєві параметри суспільного відтворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання податкової політики у системі регулювання розвитку постає в центрі уваги низки закордонних і українських авторів. Д. Байярді з колегами розглядає множинні стохастичні зв'язки між індикатором ВВП на одну особу, фіскальним навантаженням та композиційним ефектом структури податкової системи, пропонуючи методи її оптимізації [1]. Увагу в згаданому дослідженні приділено особливостям поєднання інструментарію прямого та непрямого оподаткування для досягнення стійкого економічного зростання в стратегічній перспективі. С. Айдін та О. Есен на основі аналізу економік 11 держав Центральної, Південно-Східної Європи і Балтії впродовж трансформаційного періоду 1995–2014 років дослідили вплив податкового навантаження, вираженого через питому вагу податкових надходжень у ВВП, на макродинаміку [2]. Авторами виявлено порогові значення рівня податкового навантаження, перевищення якого сповільнює процеси економічного зростання, внаслідок чого запропоновано заходи фіскальної політики, дружні економічному

зростанню. Авторський колектив під керівництвом С. Акоста-Ормаечеа, дослідивши із вибіркою 69 країн із різним рівнем економічного розвитку впродовж періоду 1970–2009 років, з'ясували, що підвищення податків на доходи у комбінації з підвищенням податків на споживання та майно сповільнює довгострокове економічне зростання [3]. Водночас було виявлено, що серед корпоративних і особистих податків на доходи, а також соціальних внесків, саме персональні податки на доходи найбільше пригнічують економічний розвиток.

Авторський колектив під керівництвом Д. Ферраро дослідив вплив персонального оподаткування доходів на динаміку інноваційної активності та сукупний рівень продуктивності національної економіки, враховуючи екстернальні шоки, і наголосив на необхідності формування дружнього для стратегічного економічного розвитку профілю фіскальної політики, що має формуватися згідно секторальної будови національного господарства [4]. Д. Стойлова та І. Тодоров протестували гіпотезу про стимулюючий вплив фіскальної політики на економічний розвиток держав Центральної Європи в 2007–2019 роках, емпірично доводячи необхідність планування структури податкової системи і посилення фіскальної значимості непрямих податків [5]. Т. Гросс та П. Клейн визначають шляхи оптимізації композиції заходів податкової політики для стимулювання ендогенного економічного зростання із застосуванням інноваційного інструментарію. Декомпонуючи податкові надходження бюджету в залежності від їх походження (податки на працю, капітал, інновації) автори пропонують модель вдосконалення фіскального простору країни [6].

Визначний внесок у формування і розвиток теоретико-методологічних основ реалізації податкової політики здійснено науковою школою професора І. Я. Чугунова. В рамках останньої було сформовано оригінальне тлумачення змісту і композиційної структури заходів фіскальної політики [7]. На думку авторського колективу під керівництвом М. Д. Пасічного, визначальним вектором трансформації простору реалізації фінансової політики держави є фіскальна децентралізація [8]. Забезпечення стійкого економічного зростання можливе за умов пошуку компромісних варіантів децентралізації, що можуть реактивувати відтворювальні процеси, посилюючи фінансову спроможність адміністративних одиниць. Дослідниками на чолі з Т. В. Канєвою розглянуто особливості композиції податкової

політики, спрямованої на подолання наслідків глобальної пандемії COVID-19 та відновлення економічного зростання [9]. І. Я. Чугунов відзначає вирішальну роль фінансової підтримки розвитку людського капіталу через застосування інституційного інструментарію податкової політики [10]. Роль податків у підтримці розвитку бізнес-структур відзначено у дослідженні авторського колективу під керівництвом Л. П. Сідельникової [11]. Особливості реалізації податкової політики у специфічних умовах режиму воєнного стану розглянуто М. Д. Пасічним [12]. Авторським колективом під керівництвом О. В. Добровольської наголошено на ролі екологічного оподаткування у забезпеченні економічного зростання та захисту довкілля [13]. Разом з тим низка теоретичних та практичних аспектів формування і реалізації податкової політики залишаються досі недостатньо дослідженими, особливо із врахуванням мінливості зовнішнього середовища. Тому розкриття сутності і ролі податкової політики у системі регулювання соціально-економічного розвитку є досить актуальним та становить значний дослідницький інтерес.

Мета статті полягає у систематизації та поглибленні теоретико-методологічних положень формування і здійснення податкової політики як інституційного механізму впливу на соціально-економічне зростання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існують переконливі докази того, що оптимальний комплекс заходів податкової політики може каталізувати зростання, сприяти максимальній реалізації інтересів як громадського управління, так і індивідуальних економічних агентів. Водночас неузгоджені корективи фіскального законодавства є підґрунтям для виникнення соціально-економічних диспропорцій, зниження конкурентоспроможності національної економіки на глобалізованому ринку. Ст. 10 Господарського кодексу України податкову політику віднесено до основних напрямів політики економічної, детермінованої та реалізованої державою. Її задача асоціюється із забезпеченням науково обґрунтованого фіскального навантаження на платників, заохоченням суспільно необхідної діяльності економічних агентів, дотриманням соціальної справедливості та конституційних гарантій.

Реалізація завдань та цілей податкового регулювання забезпечується шляхом здійснення комплексу важелів економіки. На його способи та обсяги чинять вплив особливості економіко-соціальних, екологічних, демогра-

фічних й інших факторів. Податкове регулювання розвитку має гнучко реагувати на характер змін, що відбуваються в економіці, збалансовуючи рівновагу. В суспільстві формується система фіскального регулювання, заснована на вичерпному переліку складових, зокрема чітко детермінованих векторах розвитку господарчого механізму, партикулярних соціополітичних традиціях управління, домінуючій економічній теорії, соціально-культурних цінностях, підходах до визначення ролі держави в досягненні суспільного добробуту.

Якщо механізм активного втручання інституцій в господарські процеси розглядався в ліберальному науковому дискурсі як вимушена необхідність, що має в ідеалі зводитися до мінімуму, то реальні умови функціонування глобальної економіки вказують на необхідність раціонального поєднання ринкової саморегуляції та перерозподілу ресурсів через систему публічних фінансів. За умов інституціоналізації демократичних цінностей публічного адміністрування процес податкового регулювання розвитку передбачає збалансування інтересів: 1) платників, зацікавлених у зниженні податкового навантаження, та споживачів (фінансованих за рахунок податків) благ і послуг, прямо зацікавлених у збільшенні обсягів надання та перманентному підвищенні якості останніх; 2) виконавчих і законодавчих інституцій, оскільки демократичні еліти, в ході електоральних циклів, намагаються поєднати ідеї зниження податкового навантаження і відносного росту публічних (переважно соціального спрямування) видатків, тоді як уряд об'єктивно зацікавлений у збалансуванні бюджету; 3) платників та співробітників фіскальних інституцій, зацікавлених у максимізації публічних фінресурсів, що може індукувати податкове навантаження і збільшити податкову базу.

Податкова політика як компонент фіскального регулювання спирається на національну систему нормативно-правових актів, що детермінують види податків, зборів і загальнообов'язкових платежів, порядок їх адміністрування й регулювання. Податкова система інституціоналізує фіскальну політику (виключне право держави), виходячи із задач розвитку, оголошених урядом суспільству.

Податкова політика економічного розвитку об'єднує урядові заходи у сфері легальної регламентації та організації справляння податків до централізованих фондів фінансових ресурсів. Шляхом нарощування або скорочення величини податкових надходжень,

корекції форм оподаткування і ставок, тарифів, надання пільг у формі звільнення від оподаткування окремих галузей, територій, груп платників тощо уряд може впливати на динаміку економічної активності, поліпшувати ринкову кон'юнктуру, забезпечувати умови для розвитку пріоритетних секторів економіки, балансувати заходи соціальної політики. Використання пільг дозволяє регулювати пропорції суспільного виробництва, розвиток продуктивних сил, розподіл створеного продукту, темпи нагромадження капіталу, технічного оновлення виробництва [7].

Податкова політика реалізується з метою:

а) повноцінного формування бюджетних доходів, достатніх для фінансування діяльності центральних інституцій державної влади й місцевого самоврядування (для виконання тими функціональних повноважень); б) сприяння стійкості економіки, досягнення оптимуму в розрізі її секторальної будови; в) підтримки соціальної справедливості при оподаткуванні доходів різних категорій платників. Рівнями реалізації податкової політики є національний та, за умов фіскальної децентралізації, регіональний і місцевий (у межах відповідної компетенції). Закріплення партикулярних податків за різними рівнями системи має відбуватися згідно загальної логіки побудови фіскального простору [8].

Одним з важливих питань щодо податкової політики є обґрунтування теоретико-методологічних принципів та підходів її реалізації. Податкова політика має бути стабільною, виваженою, науково виправданою та прогнозованою, забезпечуючи гармонізацію фіскальних інтересів держави із високою ефективністю індивідуальної господарської діяльності економічних агентів, недопущенням соціальних розривів та критичного майнового розшарування суспільства. Пріоритетною стає фіскальна достатність – програмована еквівалентність витрат бюджету з надходженнями. Іншою обов'язковою умовою є результативність та ефективність провадженої політики, для чого потрібно, з одного боку, контролювати максимально повне і своєчасне надходження податкових платежів, достатнє для забезпечення розширеного суспільного відтворення, та визначати досяжні цілі регулювання (ріст якості суспільного продукту, забезпечення конкурентоспроможності на глобальних ринках), з іншого.

Соціальна справедливість проголошується одним із основних принципів реалізації подат-

кової політики і передбачає формування її профілю, виходячи із спроможності платників. Ефективний рівень податкового навантаження передбачає, що економічний агент не прагнучиме змінити фіскальну юрисдикцію, або ж вживати заходів щодо уникнення чи ухилення від оподаткування. Даний принцип впливає зі стабільності законодавства, внаслідок чого платник може з достатньою точністю прогнозувати власні фінансові потоки впродовж певного періоду, формувати індивідуальні середньо- та довгострокові індикативні плани діяльності. Стабільність податкової політики, водночас, не означає догматичності її реалізації: система соціально-економічних відносин неперервно ускладнюється, що примушує фіскальне регулювання володіти властивістю адаптивності до фаз макроциклу (зі збереженням пріоритетів стратегії розвитку). Водночас мають враховуватися екологічні, соціально-демографічні, культурні й інші реалії функціонування національної економіки [8; 14]. Детермінація ставок і баз оподаткування має здійснюватися таким чином, щоб конкурентоспроможність платника не змінювалася, тобто раціональною є побудова податкової системи із дотриманням принципу нейтральності [8; 13].

Згідно неокласичного концептуального підходу, що покладено в основу архітектури багатьох національних податкових систем, дизайн фіскальної політики чинить суттєвий вплив на рівень доходів економічних агентів-платників, однак має нейтральне значення для економічного розвитку у стратегічній перспективі. Ця ідея генетично пов'язана з доробком Д. Рікардо, який вважав, що коливання показника податкового навантаження практично не впливає на динаміку заощаджень населення, процентну ставку і баланс поточних операцій (т. з. «теорема еквівалентності Рікардо»; *Ricardian equivalence*) [15]. За сучасних дослідників економічних реалій, зниження податків не впливало на загальний рівень багатства населення, а зростання фіскального навантаження впродовж життя покоління компенсувало темпоральні скорочення податкових надходжень; водночас домогосподарства могли одержати належний рівень доходу через зниження податків, що стимулювало подальший розвиток. Надалі податки теоретично можуть бути збільшені вище рівня, що існував до їх корекцій, оскільки гасіння держборгу вимагає сплати процентів за його використання. Такий підхід дозволяє висунути гіпотезу, що бюджетний дефіцит, створе-

ний через зниження рівня оподаткування, не здатний стимулювати сукупний попит.

Водночас вплив модернізації через нарощування інвестицій у людський інтелектуальний та фізичний капітал є ключовим фактором забезпечення стійкого зростання економіки [8; 13]. Її інтенсифікація вимагає перманентного оновлення, інвестування, корекції інституційного середовища бізнесу згідно викликів глобалізації. Планомірне здійснення капітальних інвестицій властиве як найрозвиненішим, так і емерджентним економікам із умовно високим рівнем доходу на одну особу. Зміни технічних устроїв сприяють росту продуктивності праці, похідної від використання людських інтелектуальних і фізичних ресурсів. Держави сировинної моделі зростання здатні забезпечити найкращі умови в партикулярні відтинки часу, що може набувати форм росту цін на сировину, однак у стратегічному вимірі вони позбавлені можливостей підтримки стійкого економічного розвитку без належної податкової політики, націленої на стратегічне зростання.

Р. Барро емпірично виявив, що значний рівень публічного сектору сповільнює темпи росту реального ВВП [16]. Тому доцільним є раціональне обмеження рівню перерозподілу суспільного продукту через фінансову систему держави, оскільки пов'язані із її функціонування витрати у середньо- та довгостроко-

вій перспективі характеризуються помірною ефективністю, а зростання податкового навантаження здебільшого досить негативно сприймаються платниками.

Якщо податкове навантаження характеризується надмірністю, це суттєво знижує норми заощаджень та інвестування, створює диспропорції в секторах національної економіки, де заробітна плата і рівень оподаткування є визначальними при прийнятті рішень щодо господарської діяльності, внаслідок чого бізнес-капітал переміщується до інших фіскальних юрисдикцій. Хоча питома вага податкових надходжень у ВВП не може виступати ультимативним параметром оцінювання ефективності процесів перерозподілу суспільного продукту, саме на її основі слід характеризувати тип реалізованої державою економічної політики. Важливим також є розподіл податкового навантаження між групами платників – юридичними та фізичними особами.

На рис. 1 представлено податкове навантаження в країнах-членах ЄС в 2014–2023 роках, обчислене як частка податків і соціальних відрахувань у ВВП (за даними Європейської Комісії). Середній показник склав 37,7 %. З рис. 1 видно, що впродовж аналізованого періоду більшість країн «старої Європи» характеризувалися досить високими значеннями податкового навантаження: від 42,8 % у Фінляндії до 47,4 % у Франції. При цьому

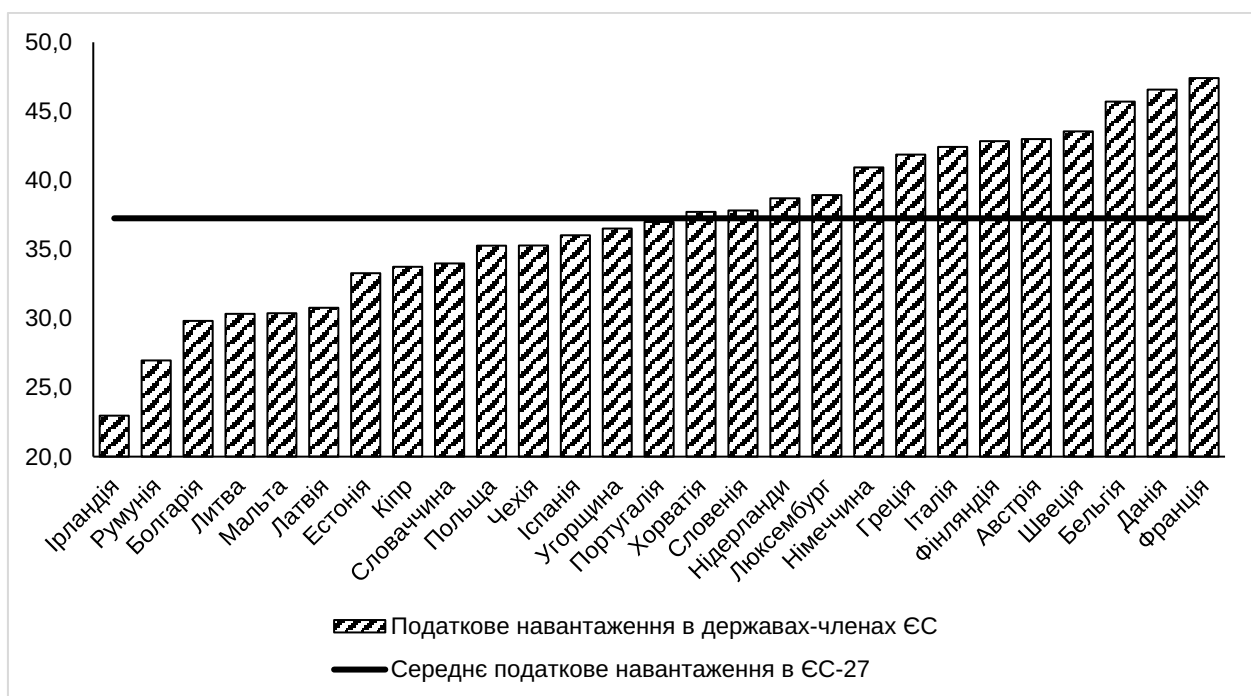

Рис. 1. Податкове навантаження в державах-членах ЄС в 2014–2023 роках, % ВВП

Джерело: розраховано і побудовано авторами за даними Європейської Комісії [17]

для Данії та Бельгії було характерне повільне зменшення індикатора на кілька відсоткових пунктів з 47,6 % у 2014 році до 44,2 % в 2023 році та з 49,8 % у 2014 році до 43,9 % в 2023 році відповідно. Для країн Центральної Європи та Балтії навпаки спостерігалось помірне зростання індикатора податкового навантаження. Наприклад, з 27,5 % до 32,5 % у Литві та з 31,8 % до 35,4 % у Словаччині. Португалія, Хорватія та Словенія характеризувалися середніми значеннями податкового навантаження максимально наближеними до середнього значення за вибіркою. Очевидно, подібні відмінності були зумовлені низкою причин, зокрема типом обраної соціо-економічної моделі.

Враховуючи неперервність багаторівневих трансформацій фіскального простору, податкова політика проявляється у застосування відповідного інструментарію для активізації соціо-економічного розвитку держави через акумуляцію доходів бюджету, детермінацію макроекономічних пріоритетів, ревіталізацію стратегічних галузей і сфер діяльності, раціоналізацію поведінки платників, культивування людського капіталу та елімінацію екологічних проблем [18]. Загалом же податкова система як безумовний компонент державності, є механізмом регулювання примусової передачі частини фінансових ресурсів платників

податків у розпорядження уряду для здійснення належних соціо-економічних функцій.

Податковий інструментарій регулювання соціально-економічного розвитку може бути представлений наступною моделлю (рис. 2). Архітектура системи включає безпосередній набір інструментів, рівень податкового навантаження, а також інституційні передумови застосування спрощених систем оподаткування.

Особливістю реалізації податкової політики є застосування стимулів для заохочення розвитку інноваційного бізнесу та наукоємного виробництва, що створює передумови для стратегічного позиціонування продукту на глобальних ринках [19]. Важливими є національні програми підтримки малого та середнього бізнесу із застосуванням податкового інструментарію, що заохочує самозайнятість населення, покращує баланс на ринку праці.

Безпосередній механізм реалізації податкової політики, спрямованої на забезпечення соціально-економічного розвитку передбачає етапи визначення складу платників, оцінювання їх фінансової спроможності, детермінацію об'єкту, бази та ставок оподаткування, а також прийняття рішень щодо доцільності застосування пільг. Вміле застосування інструментарію податкової політики здатне забезпечити стійке економічне зростання.

Рис. 2. Модель податкового регулювання соціально-економічного розвитку

Джерело: розроблено авторами

Висновки. Динамічність розвитку та складна архітектура суспільно-економічних відносин зумовлюють множинний взаємовплив між процесами проектування / реалізації податкової політики та суспільним добробутом. Податковий інструментарій соціально-економічного розвитку проявляється у процесі формування дохідної частини бюджету країни. Реалізація податкових механізмів відбувається під впливом макроциклічності та формує профіль економічної політики держави. Галузевий розвиток національної економіки та поведінка агентів-платників багато в чому залежить від раціональності будови системи оподаткування. Важливим напрямом вдосконалення податкової політики на сучасному етапі є оперування інституційними важелями задля оптимізації соціальних процесів, реактивації розвитку людського капіталу, комплексної елімінації екологічних проблем,

раціоналізації масштабу і обсягу перерозподілу створеного продукту.

Податкова політика є комплексною багатофункціональною категорією, суть якої полягає у використанні нормативно закріплених механізмів для виконання суспільно схвалених на конкретний часовий період соціально-економічних задач. Інструментарій податкової політики пов'язаний з акумуляцією ресурсів для покриття продуктивних витрат розвитку, створення суспільних благ і послуг. Податкова політика є суттєвим елементом заходів стабілізації, реактивації та стимулювання росту економіки, протидії виникненню небажаних ринкових ефектів, регулювання економічної поведінки платників. Стратегічною метою реалізації податкового регулювання є досягнення соціальної справедливості в розподілі доходів, відновлення екології, позитивна динаміка індикаторів людського розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Baiardi, D., Profeta, P., Puglisi, R., & Scabrosetti, S. (2019). Tax policy and economic growth: does it really matter? *International tax and public finance*, 26, 282–316.
2. Aydin, C., & Esen, Ö. (2019). Optimal tax revenues and economic growth in transition economies: a threshold regression approach. *Global Business and Economics Review*, 21(2), 246–265.
3. Acosta-Ormaechea, S., Sola, S., & Yoo, J. (2019). Tax composition and growth: A broad cross-country perspective. *German Economic Review*, 20(4), e70-e106.
4. Ferraro, D., Ghazi, S., & Peretto, P. F. (2020). Implications of tax policy for innovation and aggregate productivity growth. *European Economic Review*, 130, 103590.
5. Stoilova, D., & Todorov, I. (2021). Fiscal policy and economic growth: Evidence from Central and Eastern Europe. *Journal of Tax Reform*, 7(2), 146–159.
6. Gross, T., & Klein, P. (2022). Optimal tax policy and endogenous growth through innovation. *Journal of Public Economics*, 209, 104645.
7. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки : монографія / за заг. ред. І. Я. Чугунова. Київ : Глобус-Пресс, 2018. 350 с.
8. Pasichnyi, M., Kaneva, T., Ruban, M., Nepytyaliuk, A. (2019). The impact of fiscal decentralization on economic development. *Investment Management and Financial Innovations*, 16(3), 29–39.
9. Kaneva, T., Chugunov, I., Pasichnyi, M., Nikitishin A., & Husarevych, N. (2022). Tax policy for economic recovery and sustainable development after COVID–19. *Problemy Ekorożwoju – Problems of Sustainable Development*, 17(2), 102–109.
10. Chugunov, I., Makohon, V., Kaneva, T., & Adamenko, I. (2022). Influence of financial support of human capital development on economic growth. *Problems and Perspectives in Management*, 20(2), 269–280.
11. Sidelnikova, L., Ovsiuk, N., Savastieieva, O., Kozak, S., Lishchuk, N., & Zinchenko, A. (2022). Tax Incentives in the System of State Financial Support of Economic Entities. *Economic Affairs*, 67(4), 653–659.
12. Pasichnyi, M. (2024). Fiscal dominants of military financing. *Scientia fructuosa*, 2, 20–37.
13. Dobrovolska, O., Günther, S., Chernetzka, O., Dubrova, N., & Kachula, S. (2024). Environmentally related taxes and their influence on decarbonization of the economy. *Environmental Economics*, 15(1), 174–189.
14. Козловський С. В., Мазур, Г. Ф., Непиталюк А. В. Демографічна стійкість суспільства як основа економічного розвитку. *Економіка та держава*. 2019. № 10. С. 14–19.
15. Ricardo, D. (2005). From the principles of political economy and taxation. In *Readings in the economics of the division of labor: The classical tradition* (pp. 127–130).
16. Barro, R. J. (1990). Government spending in a simple model of endogenous growth. *Journal of political economy*, 98(5, Part 2), 103–125.
17. The European Commission Database. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

18. Непиталюк А. В. Детермінанти забезпечення демографічної стійкості. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2019. № 105(4). С. 44–59.
19. Пасічний М. Д., Непиталюк А. В. Інновації та конкурентоспроможність як домінанти економічного зростання. *Бізнес Інформ*. 2023. № 10. С. 102–111.

REFERENCES:

1. Baiardi, D., Profeta, P., Puglisi, R., & Scabrosetti, S. (2019). Tax policy and economic growth: does it really matter? *International tax and public finance*, 26, 282–316. (in English)
2. Aydin, C., & Esen, Ö. (2019). Optimal tax revenues and economic growth in transition economies: a threshold regression approach. *Global Business and Economics Review*, 21(2), 246–265. (in English)
3. Acosta-Ormaechea, S., Sola, S., & Yoo, J. (2019). Tax composition and growth: A broad cross-country perspective. *German Economic Review*, 20(4), e70–e106. (in English)
4. Ferraro, D., Ghazi, S., & Peretto, P. F. (2020). Implications of tax policy for innovation and aggregate productivity growth. *European Economic Review*, 130, 103590. (in English)
5. Stoilova, D., & Todorov, I. (2021). Fiscal policy and economic growth: Evidence from Central and Eastern Europe. *Journal of Tax Reform*, 7(2), 146–159. (in English)
6. Gross, T., & Klein, P. (2022). Optimal tax policy and endogenous growth through innovation. *Journal of Public Economics*, 209, 104645. (in English)
7. Biudzhetno-podatкова polityka u systemi rehulivannia ekonomiky [Fiscal policy in the system of economic regulation] monohrafiia [a monograph]. (2018) Kyiv: Hlobus-Press. 350 p. (in Ukrainian)
8. Pasichnyi, M., Kaneva, T., Ruban, M., Nepytyaliuk, A. (2019). The impact of fiscal decentralization on economic development. *Investment Management and Financial Innovations*, 16(3), 29–39. (in English)
9. Kaneva, T., Chugunov, I., Pasichnyi, M., Nikitishin A., & Husarevych, N. (2022). Tax policy for economic recovery and sustainable development after COVID–19. *Problemy Ekorozwoju – Problems of Sustainable Development*, 17(2), 102–109. (in English)
10. Chugunov, I., Makohon, V., Kaneva, T., & Adamenko, I. (2022). Influence of financial support of human capital development on economic growth. *Problems and Perspectives in Management*, 20(2), 269–280. (in English)
11. Sidelynkova, L., Ovsyuk, N., Savastieieva, O., Kozak, S., Lishchuk, N., & Zinchenko, A. (2022). Tax Incentives in the System of State Financial Support of Economic Entities. *Economic Affairs*, 67(4), 653–659. (in English)
12. Pasichnyi, M. (2024). Fiscal dominants of military financing. *Scientia fructuosa*, 2, 20–37. (in English)
13. Dobrovolska, O., Günther, S., Chernetska, O., Dubrova, N., & Kachula, S. (2024). Environmentally related taxes and their influence on decarbonization of the economy. *Environmental Economics*, 15(1), 174–189. (in English)
14. Kozlovskyi, S. V., Mazur, G. F., Nepytyaliuk, A. V. (2019). Demohrafichna stiikist suspilstva yak osnova ekonomichnoho rozvytku [Demographic sustainability as the basis for economic development]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 10, pp. 14–19. (in Ukrainian)
15. Ricardo, D. (2005). From the principles of political economy and taxation. In *Readings in the economics of the division of labor: The classical tradition* (pp. 127–130). (in English)
16. Barro, R. J. (1990). Government spending in a simple model of endogenous growth. *Journal of political economy*, 98(5, Part 2), 103–125.
17. The European Commission Database. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
18. Nepytyaliuk, A. V. (2019). Determinanty zabezpechennia demohrafichnoi stiikosti [Determinants for the demographic sustainability ensuring]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo – Foreign trade: economics, finance, law*, no. 105(4), pp. 44–59. (in Ukrainian)
19. Pasichnyi, M. V., Nepytyaliuk, A. V. (2023) Innovatsii ta konkurentospromozhnist yak dominanty ekonomichnoho zrostannia [Innovations and Competitiveness as Dominants of Economic Growth]. *Business Inform – Biznes Inform*, no. 10, pp. 102–111. (in Ukrainian)